

Μιλῆσανε γιὰ τὴ γλώσσα στὴ Βουλὴ. Θάρσῃ μέρα ποὺ θὰ ξαναμιλήσουνε,—μὰ μὲ τρόπον ἄλλο.

Θέλησα μὲ τοῦτα νὰ δώσω μιὰ σύντομη ἐκ-
θεση τῆς ἱστορικῆς σημασίας ποὺ κρατᾶνε τὰ
«Ρόδα καὶ Μήλα». Μὰ καὶ ἡ φιλολογικὴ τους ση-
μασία δὲν εἶναι λιγώτερη. Ὁ συγγραφέας τους
δείχνει μὲ τὸ παράδειγμα καὶ μ' ἓνα σπάνιο λογο-
τεχνικὸ ταλέντο τὶς ἀξιοθέμαστες ἐκφραστικὰς πη-
γὰς τῆς γλώσσας τούτης «πιστῆς φυλαχτόρισσας
δλου τοῦ Ἑλληνικοῦ περασμένου ποὺ μέσα της
ζοῦν αἰῶνες ἁρμοφίας, δόξας καὶ πατριωτισμοῦ». Πόσον καιρὸν θὰ περιμένῃ ἀκόμα πρὶν ὑψωθῇ ἐκεῖ
ποὺ τῆς ἀξίζει καὶ στὴν ἐπίσημη θέση ποὺ τὴν κα-
λοῦν ἡ δικαιοσύνη καὶ ὁ ἁγὸς λόγος! «Εἶναι κάποια
ἀστέρια ποὺ τὸ φῶς τους, καθὼς λένε οἱ ἀστρονό-
μοι, δὲν ἔφτασε ἀκόμα στὴ γῆ. Τί σημαίνει! Τὸ φῶς
ὕπάρχει! Ἔτσι καὶ ἡ ἀλήθεια, καὶ τότε ποὺ εἶναι
ἀόρατη γιὰ μᾶς, λάμπει μέσα στὰ βαθιὰ τοῦ ἔμπυ-
ρου οὐρανοῦ». Ἡ εὐχὴ τοῦ Ψυχάρη εἶναι καὶ δλων
τῶν ἀληθινῶν φίλων τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

EUGÈNE CLÉMENT

Η ΕΛΙΑ

Βγαίνοντας ἀπὸ τὸ Ὡδεῖο μιὰ Κυριακὴ ἀφοῦ
ἄκουσα τὴν «Ἐλιά» τοῦ Παλαμᾶ ποὺ τὴν τραγουδοῦ-
σαν τὰ κορίτσια τονισμένη ἀπὸ τὸν Καλομοίρη, ἄ-
κουσα καὶ κάποιον ποὺ ἔλεγε— «Μὰ αὐτὸ εἶναι γιὰ
παιδιά».

Καὶ σκέφτηκα πὼς ἐκεῖνος ποὺ τὸ ἔλεγε αὐτὸ ἡ
ἀπὸ μουσικὴ δὲν εἶχε ἀκούσει ποτὲ ἢ τοῦ ἤθε
ἐκείνη τὴ στιγμή ἀσυναίσθητα στὸ νοῦ ἡ θύμηση πὼς
τὸ ποίημα αὐτὸ τὸ παλιὸ (ποὺ τὸ ἔγραψε ὁ ποιητὴς
στὰ 1882) τὸ εἶχε διαβάσει κάποιον ὅταν εἶπανε μι-
κρός, σὲ κανένα ἀναγνωστικὸ ἢ χρησιμομάθεια ἢ σὲ
καμιὰ συλλογὴ ἀπὸ ποιήματα κατωμένη γιὰ παιδιὰ.
Γιατὶ ἀπ' ὅλον τὸν Παλαμᾶ οἱ δασκάλοι δὲν μπόρε-
σαν νὰ βροῦν ἄλλο τίποτε ἔξω νὰ ξανατιπώσουν στὰ
ἀναγνωστικά, σὲ συλλογὲς καὶ σὲ χρησιμομάθειες
τοὺς παρὰ τὴν «Ἐλιά». Αὐτὴ ἀντιπροσωπεύει ὅλο
τὸν Παλαμᾶ στὰ παιδικὰ βιβλία.

Ἡ μουσικὴ τῆς «Ἐλιάς» φάνηκε τοῦ πρόχειρου
κρητικοῦ ποὺ βιάστηκε νὰ μιλήσῃ, τοῦ φάνηκε σὰν
κάτι πάρα πολὺ ἀπλὸ καὶ εὐκόλο καὶ θέλησε νὰ γνω-
μοδοτήσει ἀμέσως πὼς δὲν ἀξίζει καὶ τόσο νὰ γίνε-

γιὰ τὸ τρέξιμο, ἀφρισμένος.

Κι ἀνατρίχισε ὁ Προφήτης.

Καὶ δὲν ξέρω ποῖος δὲ θάνατρίχισε μαζί του,
παρασυρμένος ἀπ' τὴν ὁρμὴ τοῦ αἰσθητικοῦ, ἀπ'
τὴν ἐκφραστικὴ δύναμη, ἀπ' τὴν ἀλήθεια τῆς ιδέας,
ἀπ' τὴν θερμὴν τῆς ὁρμῆς τοῦ ποιητῆ καὶ δὲν ξέρω
ποῖος θὰ μπόρῃ νὰ πεῖ πὼς καὶ τὸ κάποιον ρητο-
ρικὸ ξέγλημα παρακάτω δὲν εἶναι καὶ αὐτὸ μιὰ θερμὴ
ποιητικὴ εὐγλωττία, μιὰ δυνατὴ, ἀληθινὴ ποίηση;
Πατριωτικὴ ποίηση, ἴσως μοῦ πεῖ κανένας. Ἔτσι
πατριωτικὴ. Μὰ ἡ ποίηση δὲ μετρίεται τόσο μὲ τὸ
εἶδος, ὅσο μὲ τὴν δύναμη καὶ τὴν ἀλήθεια της.

Κ' ἔτσι ἐρχόμαστε ξανά στὸ ζήτημα τῆς ποιη-
τικῆς εὐλικρίνειας, ποὺ μ' αὐτὴ ἐννοῶ τὴν δύναμη
ἐνὸς ποιητῆ νὰ μῆναι στὰ σύνορα τῆς μπόρεσής του,
νὰ μὴ γυρέβῃ νὰ φανεῖ ἀνώτερος ἀπ' ὅτι εἶναι. Κι ὁ
ποιητὴς τῆς «Ἀσάλευτης ζωῆς» καὶ τοῦ «Ἀδωδε-
κάλογου» ἐκεῖ ποὺ μῆναι στὸ στοιχεῖο τοῦ εἶδαμε
μᾶς δίνει ὥρα καὶ δυνάμει ποιήματα, ἐκεῖ ποὺ
στέκει σὲ ἐδάφη γνώριμα καὶ συγκινεῖται ἀπ' τὴ
ζωὴ δὲν εἶναι μόνο ὁ πρῶτος μὲ τοὺς πρῶτους ψάλ-
τες τοῦ καιροῦ του, μὰ καὶ ποιητὴς σημαντικός, γε-
μάτος ὁρμῆ καὶ δύναμη καὶ θέληση νὰ φτάσῃ στὰ

τοὺς λόγους γι' αὐτὴν, ἀφ' οὗ εἶταν γιὰ παιδιὰ ἴσως ὁ
κρητικὸς αὐτός, καὶ τοῦ Μπετόβεν ἂν ἄκουγε τὸν
«Ἕμνο στὴ χαρὰ» ποὺ βρίσκεται χωμένος στὴν «Ε-
νατὴ Συμφωνία καὶ ἐσπᾶνε σὰ νικητὴριος παιά-
νας, ἀπλὸς καὶ μεγαλόπρεπος, θὰ ἔλεγε πὼς εἶναι
ἀγία παιδιὰ». Τόσο ἀπλός, μὲ λίγες νότες κ' εὐκο-
λος φαίνεται. Μὰ μήπως ἡ μουσικὴ πρέπει νὰ εἶναι
πολύπλοκη καὶ δυσκολονόητη γιὰ νὰ μὴν εἶναι «γιὰ
παιδιά»; Καὶ μήπως καὶ γιὰ παιδιὰ ἂν εἶναι γρα-
μένη, εἶναι ἄξια γιὰ περιφρόνηση; Τί νόμιζε τάχα ὁ
πρόχειρος κρητικὸς, πὼς γιὰ νὰ γράφῃ κανένας μου-
σικὴ γιὰ παιδιὰ πρέπει νὰ εἶναι ἁμυδρὸς;

Ἡ «Ἐλιά» τοῦ Καλομοίρη, ποὺ μπορεῖ καὶ παι-
διὰ νὰ τὴν τραγουδοῦν, δὲν εἶναι παιδιὰτικὴ μου-
σικὴ. Εἶναι ἀπλὴ καὶ καθάρια, σεμνὴ καὶ ὁμορφῇ.
Στὴν ἀρχὴ σὰ νὰ σοῦ βάζει σὲ ἤχους τὴ σταχτοπρά-
σινη ἀργυρομολυβένια χρωματιὰ τῶν φύλλων τῆς
«Ἐλιάς» ποὺ θαμπὰ σὲν ἡλιὸ φέγγουν:

«Εἶμαι τοῦ ἡλίου ἡ θυγατέρα»

Καὶ στὸ τραγούδι βλέπεις τὸν ἥλιο ποὺ χαϊδεύει
τὰ ἀσημένια καὶ πρασινωπὰ φύλλα.

Ὑστερα κάποια περηφάνεια ἀρχαϊκὴ, λιτὴ καὶ
εὐγενικὴ, προβαίνει ἥρεμα μὲ τοὺς ἤχους ποὺ συν-
ταιριάζονται μὲ τὴν ἐπωδὸ.

«Εἶμ' ἡ ἐλιά ἡ τιμημένη»

Ἐξάφνα αἰσθάνεσαι πὼς κάτι ἀλλάζει νομίζεις
πὼς κάποιο σύννεφο πέρασε σὲν οὐρανὸ καὶ σκέ-
πασε τὸν ἥλιο. Ἡ δόλοτα ἐλληνικὴ—ἡ καλλίτερη
ἐθνικὴ (δηλαδὴ *raïenne*) μελωδία—σὰ νὰ χριστιά-
νεψε λίγο, καὶ ἀκούς πολλοὺς μισοὺς τόνους καὶ τέ-
ταρτα τόνων νὰ περνοῦν σὰ σὲ ψαλμωδία ἐκκλησια-
στικὴ ἀπὸ τὸ ξαφνισμένο αὐτὸ σου. Καὶ ρωτᾷς τί
τρέχει; Τί εἶναι; Ἀλήθεια κάποια χριστιανικὴ θύ-
μηση μπῆκε στὴ μέση:

«Ἐδὼ σὲν ἱεῖς μου ἀποκάτου

Ἦθε ὁ Χριστὸς ἀναπαυθεῖ».

Κοὶ πάλι ὁμοῦς ἀλλάζει ὁ τόνος καὶ ἀκούγεται σὲ
λίγο ἢ περηφάνη καὶ ἀρχαϊκὴ μελωδία ποὺ βγαίνει
καθάρια, μονόχρωμη, σεμνὴ καὶ ἀσημένια:

«Εἶμ' ἡ ἐλιά ἡ τιμημένη».

Ἡ μουσικὴ αὐτὴ τοῦ τραγουδιοῦ τοῦ Καλομοίρη
μοῦ φάνηκε ἐμένα, ὅχι παιδιὰτικὴ οὔτε μὴ παιδιὰ-
τικὴ. Μοῦ φάνηκε μονίχα βασιλεὺς ἐλληνικὴ.

νώτερα ποιητικὰ ἰδανικά. Ἡ θέλησή του κ' ἡ
προσπάθεια μᾶς εἶναι συμπαθητικὴ, ὅπου δὲν παίρ-
νει τὴν ἀξίωση πὼς κατορθώνει κιόλας ἐκεῖνο ποὺ
πασκίζει. Ἐμεῖς κάποιον ποὺ θέλομε νὰ κρίνομε καὶ
τὶς πνευματικὲς προσπάθειες συνδεμένες κάπως βα-
ρύτερα μὲ τὴν τριγύρο κοινωνικὴν προσπάθεια, θὰ
εἴμαστε ἄδικοι, τὸ ξαναλέω, ἂν κρίναμε σὲ ἀτομικὴ
μονάχα ἀνημπορία ἐνὸς ποιητῆ τὸ πὼς δὲ δύναται
νὰ φτάσῃ πάντα τὸ ἰδανικὸ του, ὅταν βλέπομε πὼς
αὐτὸ δεσμεύεται μοιραία ἀπὸ τὴν ἔλλειψη κάποιων
ἄλλων δυνάμεων ἀπὸξω του, ποὺ θὰ χρειαζόνταν
νὰ συγκεντρώσει ἡ ψυχὴ του μέσα της γιὰ νὰ μπο-
ρέσει νὰ ὑψωθεῖ σὲ σφαίρες ποὺ λαχταρεῖ. Τὴ
συναίσθηση τὴν ἔχει κιόλας ὁ ἴδιος ποιητὴς, λέ-
γοντάς μας σὲ πολλὰς μεριές καὶ σὲν πρόλογο τοῦ
«Ἀδωδεκάλογου»: «Δὲν μπορεῖ νὰ εἶμαι μονάχα ὁ
ποιητὴς τοῦ ἐαυτοῦ μου» εἶμαι ποιητὴς τοῦ καιροῦ
μου καὶ τοῦ γένους μου». Λίγες γραμμὲς παραπάνω
ὁμοῦ γράφει πὼς εἶναι ὁ ποιητὴς ποὺ θέλει νὰ
κλείσει μέσα στὸ στίχο του τοὺς πόθους καὶ τὰ
ρωτήματα τοῦ παντοτινοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πο-
λίτη τὶς ἐγνίες καὶ τοὺς φανατισμούς». Μιὰ σκέψη

1) Σελ. 11.

Αὐτὴ εἶναι ἡ δική μου αἰσθησις.

Καὶ τώρα ὡς ἐρθοῦν οἱ εἰδικοί νὰ κρίνουν καλ-
λίτερα.

ΙΑΑΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΤΟΝ Κ. ΠΑΛΛΗ

Ἀπὸ πλήρωμα Ἑλληνικοῦ καρδιοῦ ὁ κ.
Πάλλης ἔλαβε τ' ἀκόλουθα γράμματα:

Ἀξιότιμε κ. Ἀλέξ. Πάλλη

Eis Liverpool

Δὲν ἤξεύρω μὲ τί τρόπον νὰ σὲ εὐχαριστήσω
διὰ τὴν εὐγενικὴν σὰς ἀποστολήν.

Τὰ βιβλία σου μόλις τὰ ἔφεραν μέσα ἔγειναν
ἀνάρπαστα ἀπὸ τὸ πλήρωμα καὶ τοὺς ἀξιωματι-
κοὺς. Ὅλοι τὰ διαβάζουμε μὲ ἀγάπη καὶ ἐνθουσια-
σμόν καὶ εὐχαρίστησιν μεγάλῃν ὅπου ἐννοοῦν καὶ
οἱ πρὸ ἀμαθεῖς ἀπὸ μᾶς τὰ ἔργα τοῦ Ὁμήρου καὶ
τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ἄλλα.

Θὰ σὰς παρακαλέσω καὶ πάλι γιὰ πινυρὴ τῶν
ἀξιωματικῶν καὶ τοῦ πληρώματος ἂν ἔχῃς νὰ μᾶς
στείλῃς μερικὸς τέμους Βυζαντινῆς ἱστορίας καὶ τῆς
ἱστορίας τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

Σὲ εὐχαριστῶ καὶ πάλι γιὰ πινυρὴ ὧν καὶ
ἰδιαιτέρως τῶν ἀξιωματικῶν.

Ὁ Ἀνθοπολιάρχης

Ἀξιότιμε κ. Πάλλη,

Eis Liverpool

Δὲν ξέρω πὼς νὰ σὰς εὐχαριστήσω διὰ τὰ βι-
βλία ποὺ μᾶς στείλατε, ἀλλὰ πρὸ πάντων γιὰ τὴ
φωτογραφία σας. Θὰ τὴν ἔχωμε ὡς ἀπόδειξιν ἐνὸς
ἀνδρὸς ὁ ὅποιος εἶναι ἄξιος νὰ λέγεται Ἑλληνας
καὶ ὁ ὅποιος τιμᾷ τὸν τόπον τοῦ εἰς τὴν ξενιτειὰ
καὶ μάλιστα εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἐμεῖς οἱ θαλασσίνοι
ἂν δὲν ἔχομε πᾶσι καὶ πολὺ μακριὰ τοῦλάχιστον
τὴν Εὐρώπην τὴν ξέρουμε καλὰ, ἀλλὰ τέτοιον Ἑλ-
ληνὰ σὰν καὶ σὰς δὲν εἶδαμε. Ἐγὼ ἀτομικῶς δὲν
σὰς γνωρίζω, ἀλλὰ τὸ ἵννομά σας τὸ ἤκουσα ἀπὸ
πολλοὺς πρὸ παντὸς συμπατριώτες μου νὰ προσέ-
ρεται μὲ σεβασμὸ καὶ ὑπερηφάνεια, ὁ δὲ πατέρας

ποὺ δὲν πετᾷ γύρω στὰ πράγματα, μὰ πασχίζει
νὰ μῇ μῇ σ' αὐτά, θὰ δεῖ καὶ θὰ πειστεῖ πὼς
ὅταν ὁ ποιητὴς δὲν μπορεῖ νὰ κινῇ μόνο ποιητὴς τοῦ
ἐαυτοῦ του, μὰ σύνορα τοῦ καιροῦ του καὶ τοῦ
γένους του, ἀπὸ ἀνάγκη ἀμετάλλαχτη ἀπὸ κάθε
θέλησιν, δὲ θὰ μπορέσει νὰ ἀσκήσει στὴν ποίησιν
τοῦ τοῦς πόθους καὶ τὶς ἐγνίες τοῦ παντοτινοῦ ἀν-
θρώπου παρὰ μονάχα στὸ βαθμὸ καὶ σὲν τρόπον,
ποὺ τοῦ ἐπιτρέπει ὁ καιρὸς τοῦ καὶ τὸ γένος τοῦ.
Γι' αὐτὸ καὶ ὁ δικός μας ποιητὴς, ὁ πρῶτος ποιη-
τὴς τοῦ καιροῦ τοῦ καὶ τοῦ γένους τοῦ, εἶν' ἐκεῖ
μονάχα γνήσιος ποιητὴς, ὅπου δὲν πασχίζει νὰ ξε-
βγεῖ ἀπ' τοὺς πόθους καὶ τὰ προβλήματα ποὺ
σκοτίζουν τριγύρω τοῦ τὸ γένος τοῦ, καὶ ὅπως εἶδαμε
παραπάνω, μᾶς συγκινεῖ περισσότερο ἐκεῖ ποὺ κλαίει
σὰ γεννήτορας καὶ σὰν ποιητὴς ἓνα ὄνειρον ὁμορφί-
ας σκληρὰ ἀρπαγμένου τέκνου, παρὰ ἐκεῖ ποὺ σκοτίζε-
ται μὲ τὰ λόγια τοῦ Κρίσνα καὶ μὲ τὰ προβλή-
ματὰ τῶν ὧν. Καὶ γιὰ νὰ φέρω καὶ ἄλλο παρα-
δειγμα, συγκλονίζει ὅχι μονάχα τοὺς πατριώτες,
μὰ κ' ἓνα σοσιαλιστὴ πολὺ περισσότερο ὅταν ὁργί-
ζειται πατριωτικὰ μὲ τὸν ξεπεσμό τῆς πατρίδας, μὲ
τὴν κατάντια τοῦ Ρήγα της, ποὺ τὸν βλέπει μὲ
τοὺς μῖμους, μὲ τοὺς νάνους, μὲ τοῦ τσάρκου τοὺς